

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ LAISVĖS ATĖMIMO VIETŲ LIGONINĘ

2020-12-28 Nr. 4D-2020/1-1241
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama ir – Skundas) dėl Laisvės atėmimo vietų ligoninės (toliau vadinama ir – LAVL) pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo neužtikrinimu.

2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma:

„[...] 2019-09-23 Praradau sąmonę ir nukritau kameroje. Kritimo metu buvo sužalota galva, taip pat petys. Šiuo metu dėl pečio sužalojimo patyriau nuolatinius skausmus. Vieną kartą buvau nugabentas į Kauno klinikas, kur buvo nustatyta, kad man reikalinga operacija, reikalinga trečio lygio traumatologo konsultacijos. Buvau nugabentas į Laisvės atėmimo vietų ligoninę, tačiau jokia peties operacija atlikta nebuvo. [...] operacija iki šiol neatlikta.

Rašiau skundus įkalinimo įstaigos administracijai, tačiau jokių sprendimų, pagalbos dėl peties nesulaukiau. 2020-04-30 Laisvės atėmimo ligoninė į mano skundą atsakė, kad *išnagrinėjus Jūsų 2020-04-06 skundą, informuojame, kad dėl LR Vyriausybės paskelbto karantino, nevykdomos jokios konsultacijos medicinos įstaigose, teikiama tik būtinoji pagalba. Pasibaigus karantinui prašome kreiptis į Jus gydantį gydytoją [...]. [...] Rugpjūčio mėnesį net buvo toks atvejis, kai atėjo įstaigos darbuotojas ir pasakė, kad nežino ką daryti, nes atsirado vieta operacijai Kauno klinikose, tačiau tą pačią dieną aš turiu būti etapuotas į teismą. Į operaciją nebuvau išvežtas, o buvau etapuotas į VPK Vilniaus areštinę, kad dalyvaučiau Vilniaus apygardos teisme baudžiamosios bylos nagrinėjime. Manau, kad tokia situacija nėra toleruotina ir prioritetas turėtų būti daromas ne bylos nagrinėjimui, o sveikatos priežiūrai [...]*“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2020 m. rugsėjo 25 d. raštu Nr. 4D-2020/1-1367/3D-2524 kreipėsi

į LAVL, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

2020 m. spalio 19 d. Seimo kontrolierius gavo LAVL 2020 m. spalio 19 d. raštą Nr. S-3550, kuriame nurodoma, kad Pareiškėjas Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Kauno ligoninėje (toliau vadinama – LSMU KL) 2020-08-14 dieną buvo registruotas ortopedo konsultacijai, dėl operacijos būtinybės ir datos nustatymo. Konsultacija neįvyko, nes buvo etapuotas į teismą. 2020-10-09 perkeltas į kitus pataisos namus. Dėl tolimesnio gydymo ir konsultacijų organizavimo bus atsakingas Pirminės asmens sveikatos priežiūros skyrius pagal asmens buvimo vietą. Kartu informuojama, kad planinės stacionarinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos (įskaitant dienos chirurgijos paslaugas ir paslaugas, teikiamas dienos stacionare) buvo apribotos ir sunkiai prieinamos dėl šalyje paskelbto karantino (nuo 2020 m. kovo 16 d. 00 val. iki birželio 16 d. 24 val.) bei valstybės lygio ekstremaliosios situacijos režimo (nuo birželio 17 d.). Be to, nurodoma, kad sveikatos priežiūros paslaugos organizavimą labai stipriai apsunkino ir nuolatiniai Pareiškėjo konvojavimai į teismus.

Seimo kontrolieriui pateikta LSMU KL 2020 m. vasario 12 d. Pareiškėjui išduotos rekomendacijos dėl operacinio gydymo kopija bei kitų iš sveikatos istorijos medicininių dokumentų kopijos, Pareiškėjo konvojavimo į teismus datų sąrašas.

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

5. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau vadinama – Konvencija):

3 straipsnis. *Kankinimo uždraudimas* – „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas.“

6. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. priimtos rekomendacijos šalims narėms Nr. (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ (toliau vadinama – Europos kalėjimų taisyklės):

39 punktas – „Kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata“;

40.3 punktas – „Visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu“;

40.5 punktas – „Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.“

7. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama – BVK):

7 straipsnis. *Humanizmo principas* – 1. Vykdamas bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą. 2. Su nuteistuoju, kurio laisvė apribota, net ir jo sutikimu draudžiami medicinos, biologiniai ir kitokie mokslo bandymai. 3. Draudžiama, išskyrus Lietuvos Respublikos teisės aktuose numatytus atvejus, filmuoti ar fotografuoti nuteistąjį, kurio laisvė apribota, be išankstinio jo sutikimo“;

11 straipsnis *„Bendrosios nuteistųjų teisės* – „1. Nuteistieji turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka: [...] 3) gauti medicinos pagalbą; [...]“;

174 straipsnis *„Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūra“* – „1. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems teikiamos sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro nustatyta tvarka. 2. Pirminio lygio ambulatorinę arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą užtikrina laisvės atėmimo vietų ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai. Pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos pataisos įstaigų patalpose. 3. Kai laisvės atėmimo vietų ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros

padaliniai dėl objektyvių priežasčių negali užtikrinti pirminio lygio ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems, šių paslaugų teikimą pataisos įstaigų patalpose pagal sudarytas sutartis užtikrina savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, pirminio lygio ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikianti asmens sveikatos priežiūros įstaiga. Sprendimą dėl konkrečios pirminio lygio ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios savivaldybės asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kuri užtikrins asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems, paskyrimo priima savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, taryba. 4. Antrinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurios neteikiamos laisvės atėmimo vietų ligoninėje, ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems teikiamos arčiausiai esančiose ir atitinkamas paslaugas galinčiose suteikti valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose. 5. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiamos užtikrinant nuteistųjų apsaugą. 6. Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą organizuoja Sveikatos apsaugos ministerija.“

Lietuvos Respublikos teismų praktika

8. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama ir – LVAT) 2014-04-09 aprobuotame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime yra nurodęs:

8.1. *10 punktas* – „Remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nuosekliai pabrėžia, kad laisvės apribojimo metu asmenys iš esmės nenustoja naudotis fundamentaliomis teisėmis ir laisvėmis, kurias užtikrina Konvencija. [...] Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne kartą pažymėjęs, jog tam tikrais atvejais nuteistajam reikalinga papildoma apsauga dėl jo padėties pažeidžiamumo ir dėl to, kad valstybė dėl šio asmens prisiima atsakomybę. Šiame kontekste Konvencijos 3 straipsnis (niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas) nustato valstybės institucijoms pozityvią pareigą užtikrinti, kad asmens kalnimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalnimo būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalnimo susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalnami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, jog jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukeltų šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalnami (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimą *byloje Kudla prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 30210/96; 2002 m. liepos 15 d. sprendimą *byloje Kalashnikov prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 47095/99; 2003 m. vasario 4 d. sprendimą *byloje Van der Ven prieš Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 50901/99; 2009 m. spalio 22 d. sprendimo *byloje Norbert Sikorski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 17599/05, 131 paragrafą). Taigi, iš valstybės yra reikalaujama, neatsižvelgiant į jos logistinius bei finansinius sunkumus, organizuoti kalnimo įstaigų sistemą tokiu būdu, kad būtų gerbiamas žmogaus orumas (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. kovo 27 d. sprendimo *byloje Sukhovoy prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 63955/00, 31 paragrafą; 2007 m. gegužės 10 d. sprendimo *byloje Benediktov prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 106/02, 37 paragrafą) (žr. 2013 m. lapkričio 18 d. sprendimą administracinėje

byloje Nr. A261-1802/2013 ir joje nurodytą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką“;

8.2. 15 punktas – „Humanizmo principas (BVK 7 str.). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Bausmių vykdymo kodekso 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto bausmės humanizmo principo, reiškiančio, kad vykdant bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą, kontekste turi būti aiškinama teisės aktuose įtvirtinta pareiga laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims sudaryti saugią sveikatai gyvenamąją aplinką (2013 m. spalio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A822-1463/2013; 2013 m. liepos 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A444-1186/2013; 2013 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A662-981/2013; 2013 m. sausio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A858-105/2013). Minėta, jog analogiškas draudimas taip pat įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje, Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnyje bei kituose tarptautiniuose dokumentuose“;

8.3. 142 punktas – „[...] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 25 d. sprendime byloje *Elefteriadis prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 38427/05, suformuota nuostata, jog valstybės, nepriklausomai nuo finansinių ar kitokių sunkumų, privalo organizuoti savo kalėjimų sistemą taip, kad būtų užtikrinta pagarba kalinių orumui (žr. 2013 m. spalio 15 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A822-1459/2013 ir joje nurodytą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką).“

Tyrimo išvados

9. Skunde nurodoma, kad LAVL pareigūnai neužtikrina tinkamos Pareiškėjo sveikatos priežiūros, t. y. Pareiškėjas nesulaukia paskirtos peties operacijos.

10. Tiek tarptautiniuose, tiek Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims *turi būti teikiamos tokios pat asmens sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims*, tais atvejais, kai tokių reikiamų paslaugų negali suteikti laisvės atėmimo vietų gydymo įstaigos, paslaugos gali būti teikiamos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosiose įstaigose (šios pažymos 6 punktas).

Europos kalėjimų taisyklėse nustatyta, kad kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata bei visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu. Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.

Tai reiškia, kad nuteistiesiems turi būti teikiamos tokios pačios kokybės sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, t. y. sudaromos sąlygos susitikti su asmeniui aktualios srities gydytoju, suteikiamos išsamios konsultacijos dėl asmens sveikatos būklės, paskiriamas tinkamas gydymas, užtikrinamas savalaikis paskirtas gydymas arba / ir gydytojų rekomendacijų įvykdymas.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pažymėjęs, jog Konvencijos 3 straipsnio nuostatos nustato valstybės institucijoms pozityvią pareigą užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Taigi tinkamos medicininės priežiūros nebuvimas gali būti laikomas nežmonišku ar žeminančiu elgesiu, prieštaraujančiu Konvencijos 3 straipsniui (šios pažymos 8.1 punktas).

11. Skundo tyrimo metu Seimo kontrolieriui išanalizavus dokumentinę medžiagą nustatyta, kad Pareiškėjas 2019-09-23 nukrito ir susižalojo. 2020-02-12 Pareiškėjui LSMU KL, po gydytojo ortopedo traumatologo konsultacijos, buvo pateikta rekomendacija dėl operacinio gydymo.

Dėl koronaviruso plitimo Vyriausybė 2020 m. kovo 15 d. paskelbė karantiną visoje

Lietuvos Respublikos teritorijoje. Karantino režimo trukmė – nuo 2020 m. kovo 16 d. 00 val. iki birželio 16 d. 24 val., nuo birželio 17 d. paskelbtas valstybės lygio ekstremaliosios situacijos režimas, todėl planinės stacionarinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos (įskaitant dienos chirurgijos paslaugas ir paslaugas, teikiamas dienos stacionare) buvo apribotos ir sunkiai prieinamos. Kaip rašte Seimo kontrolieriui teigia LAVL, nuolatiniai Pareiškėjo konvojavimai į teismus labai stipriai apsunkino medicininės paslaugos organizavimą (šios pažymos 4 punktas).

Skundo tyrimo metu nustatyta, jog LSMU KL 2020-08-14 dieną Pareiškėjas buvo registruotas ortopedo konsultacijai LSMU KL dėl operacijos būtinybės ir datos nustatymo.

LAVL administracija Seimo kontrolieriui pateikė informaciją, kad Pareiškėjui paskirta konsultacija neįvyko, nes Pareiškėjas tą pačią dieną buvo etapuotas į teismą.

12. Kaip nustatyta Europos kalėjimų taisyklėse, valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata bei visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu.

LVAT ne kartą yra pažymėjęs, kad BVK įtvirtinto humanizmo principo, reiškiančio, kad, vykdant bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą, kontekste turi būti aiškinama teisės aktuose įtvirtinta pareiga laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims sudaryti saugią sveikatai gyvenamąją aplinką. LVAT savo praktikoje taip pat pabrėžia, jog suimtiesiems ar nuteistiems asmenims garantuojamų teisių užtikrinimas įkalinimo įstaigose yra pozityvi valstybės pareiga ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, turi būti adekvačiai užtikrinama jų sveikata ir gerovė (šios pažymos 8.2 punktas).

Atsižvelgiant į tai, kad kalinimo laikotarpiu kaliniai yra visiškoje valstybės priežiūroje, kaliniams įkalinimo įstaigose turi būti sudarytos sąlygos gauti medicininę pagalbą, tokią, kurią nurodė gydytojas, ir jokios aplinkybės neatleidžia kalėjimo administracijos nuo pareigos pasirūpinti kalinio sveikata. Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota nuostata, jog valstybės, nepriklausomai nuo sunkumų, privalo organizuoti savo kalėjimų sistemą taip, kad būtų užtikrinta pagarba kalinių orumui (šios pažymos 8.3 punktas).

Todėl tokia situacija, kai dar 2020-02-12 Pareiškėjui buvo rekomenduotas operacinis gydymas bei pasibaigus karantino režimui ir pagaliau 2020-08-14 užregistravus Pareiškėją neadekvačiai ilgai lauktai (nuo sužalojimo praėjo daugiau kaip metai, nuo rekomendacijos atlikti operacinį gydymą – daugiau nei 6 mėnesiai) ortopedo konsultacijai, tačiau numatytoji konsultacija neįvyksta dėl Pareiškėjo etapavimo į teismą, laikytina neadekvačia bei nežmoniška.

Seimo kontrolieriaus nuomone, tokie veiksmai (neveikimas), kai asmeniui nėra adekvačiai užtikrinama tinkama ir savalaikė medicininė priežiūra, šiuo konkrečiu atveju – Pareiškėjui nepagrįstai ilgai nesuteikiamas gydytojo rekomenduotas operacinis gydymas, gali būti laikomi nežmonišku ir asmens orumą žeminančiu elgesiu, prieštaraujančiu Konvencijos 3 straipsniui.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Skundas yra pagrįstas.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

13. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X Skundą dėl LAVL pareigūnų veiksmų (neveikimo), netinkamai organizuojant sveikatos priežiūros prieinamumą, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJA

14. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio

1 dalies 14 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Laisvės atėmimo vietų ligoninės direktoriui rekomenduoja:

intis priemonių, kad Pareiškėjui kuo skubiau būtų užtikrintas gydytojo paskirtas gydymas.

15. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.**

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas